

P

Krzysztof Rutkowski, UW, Warszawa-Paryż

PARYSKIE ADRESY MICKIEWICZA¹

Adam Mickiewicz pojawił się po raz pierwszy w Paryżu w roku 1831, po drodze z Włoch do Wielkopolski; przebywał w stolicy Francji krótko i nie wiadomo, gdzie mieszkał. Ponownie przyjechał do Paryża w lipcu 1832 – tym razem już (prawie) na zawsze. Przyjechał ekstrapocztą, z Domeyką, z fałszywym paszportem (Francuzi starali się, by w Paryżu przebywało jak najmniej polskich emigrantów), na plac Saints-Pères. Biuro zajazdu mieściło się w dzisiejszym komisariacie policji. W biurze czekał na podróżnych Joachim Lelewel.

Mickiewicz stanął najpierw w **Hôtel du Metz przy rue du Mail** (tuż obok biura ekstrapoczt), a następnie w **Hôtel de Strasbourg na rue Richelieu** pod numerem 50 (hotel istnieje do dzisiaj), po kilku tygodniach przeprowadził się do Lelewela na **ulicę Louis-le-Grand** pod numer 24, a następnie, styczeń (?) – marzec (?) 1833 roku, zamieszkał z Domeyką na **Carrefour de l'Observatoire** pod numerem 36.

W tym samym roku, w kwietniu, może na początku maja, bawił w **Sèvres** i w **Nogent-sur-Marne** u Kajsiewicza, lecz na pewno jeszcze w maju Stefan Zan znalazł Mickiewiczowi apartament „dosyć obszerny, chociaż nad stajniami“, przy ulicy **Saint-Nicolas-d'Antin** pod numerem 73. Obecnie na tym miejscu wznoszą się magazyny Printemps. W tej kwaterze Mickiewicz napisał *Pana Tadeusza* i mówił, że dobrze mu się pisało, bo go ze stajen zapach końskiego nawozu zalatywał. W miejscowym kościele parafialnym, Saint-Louis-d'Antin, odprawiono w lutym roku 1834 mszę dziękczynną po napisaniu poematu i w tym kościele Adam wziął ślub z Celiną Szymanowską.

W początkach kwietnia Mickiewicz przeprowadził się do **Hôtel de France przy rue de Seine** numer 59, by doglądać korekt *Pana Tadeusza*, składanego w pobliskim zakładzie poligraficznym Pinarda „przy Nabrzeżu Wolterowym 15“. Po śmierci Pinarda warsztat prowadziły jego córki, bardzo Polakom przyjazne, a jedna z nich kochała się podobno w Słowackim. W Hôtel de France mieszkali już Bogdan Jański i Stefan Zan, którzy pomagali Mickiewiczowi w korektach. W kamienicy wmurowano tablicę pamiątkową, a przed bramą zatknięto „wiosło informacyjne“ (kształt wiosła wbitych w bruk lub asfalt wybrały władze miasta na rodzaj tabliczek informacyjnych o paryskich zabytkach, ponieważ w herbie Paryża znajduje się okręt) z rzetelną informacją o życiu Mickiewicza.

Od 22 lipca 1834 roku do połowy marca 1835 Mickiewicz mieszkał wraz z żoną w małym domku pod numerem 121 przy **rue de La Pepinière**. Od połowy marca 1835 do 10 marca 1836 roku – w nieco większym domku pod numerem 60 przy tej samej ulicy. Przybywało potomstwa, coraz bardziej brakowało pieniędzy; od 10 marca do 13 (?) kwietnia Mickiewiczowie mieszkali gościnnie w **Villebon** pod Paryżem, a następnie przeprowadzili się (do

¹ Po raz pierwszy spis paryskich adresów Mickiewicza ukazał się po francusku w: „Bulletin d'information et de contact de la Société Historique et Littéraire Polonaise”, Paris, décembre 2004.

20 października) do willi artysty rzeźbiarza, Pierre-Jeana Davida d'Angers do **Domont**, za Montmorency.

Od końca października 1836 roku do 13 kwietnia 1837 Mickiewiczowie zajmowali kwaterę przy **Marais-Saint-Germain**, obecnie rue Visconti (naprzeciwko Księgarni Polskiej prowadzonej przez Aleksandra Jełowickiego), pod numerem 18, w kamienicy, w której kilka lat wcześniej Balzac założył drukarnię, by wydawać własne powieści, a następnie przeprowadzili się do mieszkania przy **rue Val-de-Grâce** pod numer 1-3. W tym właśnie mieszkaniu dopadły Celinę Mickiewiczową silne ataki choroby psychicznej, do tego mieszkania Mickiewicz wracał w popłochu z pertraktacji w Lozannie, w tym mieszkaniu chciał popełnić samobójstwo z powodu szaleństwa żony. Mickiewiczowie zajmowali tę kwaterę do 11 czerwca 1839 roku, ale z przerwami spowodowanymi wyjazdem do Lozanny i powtarzającymi się pobytami Celinę w szpitalu psychiatrycznym w Vanves. Od 24 listopada do około 29 grudnia 1838 roku Mickiewicz mieszkał przy **Allé des Vanves**, w „Passage des 12 maisons“, by przebywać jak najbliżej cierpiącej Celinę.

Przed 24 listopada przemieszczał w kwaterze przy **rue Saint-Nicolas-d'Antin** pod numerem 10, a następnie w hotelikach przy **rue Caumartin** pod numerem 23 i pod numerem 41. Od czerwca 1839 roku do początku roku 1840 Mickiewiczowie przebywali w Lozannie.

Po powrocie do Paryża Celina Mickiewiczowa, która chwilowo poczuła się lepiej, wynajęła dla rodziny profesora tymczasowego Collège de France obszerny apartament przy **rue d'Amsterdam** pod numerem 1 (administracyjnie poza rogatkami Paryża, w gminie Clichy), na terenie tak zwanych Batiniolów (Batignolles, obecnie XVII dzielnica Paryża). Do drzwi tego właśnie mieszkania zapukał nieoczekiwanie 30 lipca 1841 roku Andrzej Towiański, prorok z Antoszwinców, i przywiózł pod pierzyną kopię obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej pędzla Wańkowicza, obrazu wiszącego do dzisiaj w kościele Świętego Seweryna od roku 1841. Towiański nakazał Mickiewiczowi, by wraz z żoną przeprowadził się na kilka miesięcy roku 1842 do niego, do wiejskiego domku w **Nanterre**, przy rue de la Prairie 44 (!), by Mistrz Andrzej mógł w spokoju dalej „pracować“ nad Celiną.

Po przymusowym odejściu na urlop (płatny, ale Mickiewicz otrzymywał tylko połowę pensji) profesora tymczasowego Collège de France Mickiewiczowie przenieśli się do domku przy **rue du Boulevard** pod numerem 12 (1845-1848). Obecnie ulica nazywa się rue Darcet, dom Mickiewiczów stoi pusty, rzecz w Paryżu niezmiernie rzadka, a prawdę powiedziawszy – wyjątkowa. Okoliczni mieszkańcy oraz właścielka sklepu z utensyliami do uprawiania magii mówi, że w nim straszy.

W roku 1848 Celina Mickiewiczowa wynajęła kolejny domek, tańszy, lecz z ogródkiem, przy **rue de la Santé** pod numerem 42 (obecnie ulica zwie się de Saussure). Mickiewiczowie zostali tu do roku 1851, a potem przenieśli się do mieszkania pod numerem 44 na **rue de l'Ouest** przy Ogrodzie Luksemburskim (obecnie 76, rue d'Assas, w tym samym domu mieszkał nieco wcześniej Jules Michelet).

W roku 1852 Mickiewiczowie zajmowali mieszkanie pod numerem 76 przy **rue Notre-Dame-des-Champs**. Stąd w roku 1853 Adam przeniósł się do służbowej kwatery w gmachu **Biblioteki Arsenau** (obecnie mieszkanie zamienione jest w magazyn), tu w marcu roku 1855 umarła Celina, w tym mieszkaniu podyktował Armandowi Lévy po francusku wykład o Jakobie Boehme (którego Mickiewicz uważał za największego filozofa wszech czasów), w służbowej kwaterze w Bibliotece Arsenau palił z synem Władysławem papiery w kominu, a potem wyruszył w swą ostatnią podróż na Wschód.